

EUROPESE UNIE De teloorgang van Europa is een gevolg van de ontaarding van ons materialistisch-individualistische wereldbeeld, met een obsessie voor economie. We moeten het evenwicht tussen publiek en privaat herstellen.

Laat **Europa** om meer gaan dan alleen economie

Klaas van Egmond
hoogleraar milieukunde en duurzaamheid UU

N aarmate het slechter gaat met Europa, wordt er meer gediscussieerd over Europese waarden. Maar met die discussie gaat het ook slecht. Sommigen proberen afzonderlijke waarden te benoemen, anderen zien die Europese waarden als een farce. Inderdaad doet alleen al de huidige invulling van ‘vrijheid van meningsuiting’ het ergste vrezen. Wie de grofste beledigingen weet te verzinnen mag zich kampioen Europese waarden noemen. Is er dan geen groter Europees verhaal meer over vrijheid en menselijke waardigheid, waaraan we niet alleen waarden, maar ook een moreel kader en dus ook normen kunnen ontlelen? Dat ‘grote verhaal’ is er wel degelijk. Het is de essentie van de Europese cultuur, die begint bij Aristoteles. Hij zag het goede als een ‘midden’ tussen twee tegengestelde kwaden. Latere filosofen maakten duidelijk dat die tegengestelde ‘kwaden’ moeten worden opgevat als extreme eenzijdigheden. Het menselijke waardepatroon ligt daar tussen in en wordt bepaald door de ‘horizontale’ tegenstelling tussen individu en collec-

tief, en de ‘verticale’ tegenstelling tussen geest (niet-materie) en materie. Zolang tussen die tegengestelde waarden een redelijke mate van evenwicht en samenhang blijft bestaan, blijft ook de menselijke waardigheid behouden. Als dat niet lukt, en de waardeoriëntatie zeer eenzijdig en vervolgens karikaturaal wordt, is de catastrofe nabij.

Waarheid
Op die manier zijn de catastrofes van de geschiedenis te begrijpen. Tijdens de Middeleeuwen domineerden eenzijdig collectief-geestelijke waarden in de vorm van de institutionele katholieke (‘universele’) kerk. Het bijbehorende idee dat er één waarheid zou zijn, liep uit op de brandstapel; ‘dood aan de ongelovigen’. Als reactie hierop volgde aanvankelijk de Renaissance, als poging terug te keren naar het door Aristoteles bepleite evenwicht in het waardepatroon, weg van de eenzijdigheden. Maar met de Verlichting werd de ene (geestelijke) waarheid van de kerk slechts vervangen door de ene (materialistische) waarheid van de wetenschap. In plaats van de moraliteit te ontleen aan Bijbel (of later Koran), werd gepoogd die te ontleen aan wetenschap en rationaliteit. Maar dat mislukte. Wetenschap en technologie hebben

De ontaarding culmineert in beursgebouwen die op Griekse tempels lijken en bankiers die Gods werk doen

veel opgeleverd, maar geen moreel kader. En tot overmaat van ramp hebben we na communisme en nazisme van de weeromstuit eenzijdig collectieve waarden ingewisseld voor eenzijdig individuele waarden. Zo schrijdt de Zeitgeist voort van het ene onhoudbare wereldbeeld naar het volgende.

Ontaarding
De huidige teloorgang van Europa is niets anders dan de voorspelbare karikaturale ontaarding van dat nu materialistisch-individualistische wereldbeeld. De karikatuur krijgt gestalte in de ob-

sessie voor het economische, de ontkenning van publieke waarden en de toe-eigening (privatisering) van publieke kwaliteiten.

De ontaarding culmineert in het financiële bestel, waar beursgebouwen op Griekse tempels lijken, bankiers Gods werk doen en waar zelfs de geldschepping is geprivatiseerd. Daarmee is een zeer groot publiek belang in handen van een kleine private elite gekomen. Een dergelijke – feodale – samenleving zal niet duurzaam blijken te zijn, ondanks de retoriek van het tegendeel. Tegelijkertijd wordt Europa bedreigd

ANTWOORDEN op de vraag van Monic Slingerland

Angst is (g)een goede raadgever

Wel of niet naar Turkije op vakantie vanwege een mogelijke terreuraanslag? Lezers wijzen erop dat gevaar ook elders schuilt.

Ongefundeerd
Als ik niet naar Turkije ga op vakantie heeft dat een andere reden dan de angst voor aanslagen. Zo’n angst nestelt zich tussen de oren, maar is niet gebaseerd op feiten of statistieken. De kans op een aanslag lijkt mij op Schiphol of een andere luchthaven – gelet op de concentratie van mensen in een beperkte ruimte – groter dan op de vakantiebestemming. Maar dat weerhoudt mensen niet van een vliegvakantie. Nog meer risico loop ik op weg naar de luchthaven, als slachtoffer van het wegverkeer. Zonder statistieken te raadplegen durf ik te stellen dat

schoolkinderen onderweg in de bus meer risico lopen dan in een grote stad het slachtoffer te worden van een terroristische aanslag.

Bert Prang Leiderdorp

Vertrouwen
Wij gaan in september lekker naar Parijs, met de goedkope kaartjes voor de Thalys van onlangs. We zijn niet bang voor terreur, tenzij er natuurlijk gegronde aanwijzingen en waarschuwingen voor zijn. We leven vanuit een gezond vertrouwen, dat leeft fijn en bevalt ons goed. Maar wij zijn dan ook positief ingestelde mensen, niet iedereen is zo.

Wilma te Velde Utrecht

Wanhopig
In het relatief lege vliegtuig terug uit Istanbul lezen we de vraag van Trouw. Dochterlief deed eindexamen en verdiende een mooi tripje. ‘Constantinopel’ was snel favoriet. Lichte twijfel

‘Wij leven vanuit gezond vertrouwen’

na een aantal aanslagen, maar ‘wie weet komen er meer aanslagen, dan kunnen we beter nu gaan’.

Inderdaad: een sprookjesachtige, cosmopolitische stad zonder wachtlijnen. Je loopt eenvoudig de Hagia Sophia in. Een vijfsterren hotel voor de prijs van tweesterren. Fascinerend om te ontbijten naast elegante Saudi-sche vrouwen in nikab, met Gucci-tas. Slechts een nadeel: wanhopige souvenirverkopers en restaurant-eigenaars belagen de schaarse toeristen als hongerige wolven.

Naschrift op 7 juni, de ochtend van een aanslag op Beyazit plein waar wij twee dagen eerder de bus namen: we zijn blij dat we geweest zijn, maar voorlopig gaan we toch even niet meer...

Thirza Buijx en Hanna Bos Zwolle

Slechte raadgever
Niet op vakantie naar Turkije uit angst voor terrorisme? Angst is een slechte raadgever. Ik ga nooit naar Turkije,

heb andere bestemmingen. Als ik Turkije-fan was, en ik ken er velen, zou ik er gewoon naar toe gaan. Het gevaar kun je nergens ontlopen. Het is overal. De profeet Eli viel van een bankje en stierf. Zo eenvoudig gaat dat. Mijn moeder zei altijd: “Als de hemel valt, hebben wij allemaal een blauwe hoed, dus wees niet bang”.

Leo van der Lans Oldebroek

Boodschap
Het lijkt me meer dan logisch om je te laten leiden door de vraag of je op je toekomstige vakantieplek min of meer veilig bent, eventueel gevaar dus niet opzoeken. In het geval van Turkije zou ik ook het gevaarlijke beleid van Erdogan laten meetellen. De ontwikkelingen in dat land stemmen niet vrolijk en ik zou ook die boodschap willen afgeven. Meneer Erdogan doe wat je van plan bent, maar mij zult u daar nooit meer zien.

Ron Keet Roswinkel

Het gebouw van de Europese centrale bank in Frankfurt.
FOTO AFP

vanuit het tegenoverliggende ‘collectief-geestelijke’ wereldbeeld van waaruit de institutionele religie opnieuw, deze keer vanuit de islam, in zijn karikatuur is ontaard, met opnieuw een doodsb bedreigende claim op de enige waarheid. Beide wereldbeelden staan letterlijk diagonaal tegenover elkaar, hebben zich buiten de menselijke waar- digheid geplaatst en zijn daarmee beide fundamentalistisch geworden.

Wanneer we het grote verhaal van de Europese beschaving serieus zouden nemen, moeten we beide karikaturen terug zien te brengen binnen de samen-

hang van het menselijk waardepatroon. Niet de steeds weer optredende ontaar- ding van eenzijdige ideologieën zoals die van kerk, staat en wetenschap, maar de oproep om de eenzijdigheid te ver- mijden door een samenhangend waar- depatroon te behouden, is het grote verhaal van de Europese cultuur.

Het is de rode draad van het vroege christendom, via talloze mythen, sa- gen, legenden en sprookjes tot aan het werk van Mozart, Shakespeare, Wag- ner, Tolkien en veel andere kunste- naars.

Praktisch gesproken zouden we in

die geest met institutionele religies de discussie moeten aangaan over een ge- deeld waardepatroon en over de on- houdbaarheid van de claim op de ene waarheid, zoals die Europa de afgelopen 1600 jaar heeft geteisterd.

Evenwicht

We zouden het werk van Jacques De- lors, de vroegere voorzitter van de Eu- ropese Commissie, weer moeten op- pakken en weer gaan nadenken over een Europa dat meer is dan alleen maar economie. We zouden dan om te begin- nen onze eigen karikatuur ongedaan moeten maken door het principiële evenwicht tussen publieke en private verantwoordelijkheden te herstellen, onder meer door de geldschepping weer in publieke handen te nemen.

De Europese Centrale Bank spen- deert momenteel 80 miljard euro per maand aan het opkopen van vooral staatsobligaties om het huidige financiële stelsel overeind te houden. Als de ECB hiermee zou stoppen en het be- spaarde geld zou investeren in de Euro- pese fysieke infrastructuur, zou de eco- nomie van de EU een enorme oppepper krijgen.

Dit zou Europa nieuw elan geven. Al- leen langs deze lijnen kan de Europese waardegemeenschap, zoals initiatiefne- mer Robert Schuman die destijds voor ogen had, alsnog binnen bereik komen.

LEZERSREACTIES

Kloof
Regelmatig vraag ik me af waar de term laagopgeleid voor staat. Timmerman? Kraamverzorgster? Hovenier? Dokters- assistent? Als ik de media moet gelo- ven, staat hoogopgeleid gelijk aan ge- lukkig. Hoe herkenbaar is het beeld ei- genlijk? Hoe komt het dat ouders steeds meer uit de kast gaan trekken om er maar voor te zorgen dat hun kind niet op het vmbo belandt, want dan zou hun wereld bijna instorten. Door de ve- le en herhaald negatieve berichtgeving gaat men dat ook nog denken! Zelf heb ik vijf dochters die op het vmbo begon- nen zijn en die nu aantrekkelijke banen hebben. En weet u wat? Ze zijn nog ge- lukkig ook!

Clasien van der Beek *Alphen ad Rijn*

Aanpassen
Johan ten Hove heeft een mooi verhaal over de tocht met zijn tweelingbroer naar de Noordkaap in de jaren tachtig (Opinie, 6 juni). Het enige spannende was het oponthoud aan de Zweeds- Finse grens, waar beiden als harige mannen uitgebreid werden gecontro- leerd op drugs. Hij vond dat vanzelf- sprekend en dat was het natuurlijk ook

gezien de tijd. Als het gaat om redenen om iemand aan te houden, en ik ver- moed dat het hem daar in zijn stukje over gaat, dan vergeet hij iets. Hij en zijn broer konden hun uiterlijk aanpas- sen, zich scheren of laten knippen. Ie- mand met een niet-blanke huid kan dat niet en staat dus altijd op achterstand.

Jan Draaijer *Aalten*

Niet zo’n grote kolossen
In de Drentse veenkoloniën komen windparken met molens, waarvan de mast zo’n 130 meter hoog is en de wie- ken zo’n 70 meter lang. Kolossen van 200 meter hoog, aldus *Trouw* (Verdie- ping, 4 juni). De krant telt dus de wiek- lengte mee en zal dit wel meegekregen hebben van de tegenstanders van de windboeren. Maar dan zijn deze kolos- sen ook 140 meter breed!

Geen enkel weldenkend mens zal dit zo zien en ervaren. Laten wij het dan ook gewoon hebben over 130 meter hoge molens zoals gebruikelijk in de wind- molenbouw. Een tekening bij het arti- kel versterkt het beoogde effect door de molen naast een 15 meter hoge boom en een 9 meter hoog woonhuis te plaat- sen. En dan wordt de mast ook nog eens

anderhalf keer zo dik getekend als ge- bruikelijk bij deze hoogte en zijn de wieken heel zwaar aangezet. Kortom, de waarheid wordt nogal geweld aange- daan. Het blijven kolossen, maar toch beduidend minder dan gesuggereerd.

Jans Askes *Arnhem*

Melk moet duurder
Hè hè eindelijk gaat het ervan komen. Melk die de weidevogels en de boeren ten goede komt (*Trouw*, 7 juni). Met al- le respect voor de initiatiefnemers en de boeren, ik krijg last van een onder- buikgevoel na het lezen van dit bericht. Ik vertrouw het niet. Slechts twaalf melkveehouders doen mee. De melk gaat de consument niets extra kosten; het is allemaal al verdisconteerd in de prijs, hoe kan dat? En Albert Heijn doet niet mee, waarom niet? Is het niet zo dat wij gewoon twee cent per liter meer moeten gaan betalen om alle weidevo- gels in Nederland te redden? Welk wel- denkend mens wil dit niet? Nee, we gaan de weidevogels redden zonder on- ze goedkope melk ook maar één cent duurder te maken. Volgens mij wordt hier geen grutto blij van.

Wim van Lent *Nijmegen*

LEX OOMKES

Onvrede bedreigt politiek stelsel

G roei, banen, inkomensverhoudingen, koopkracht, overheidstekort of overheids- schuld; het zijn inmiddels bijna irrelevante grootheden. In een samenleving die dreigt los te slaan van haar ankers zijn het niet ter zake doende details vergeleken met zwarte Piet, Sylva- na Simons of de Mitsubishi Outlander van Typhoon.

Paars lijkt zo onderhand een garantie voor een dege- lijk economisch beleid. De jaren negentig van de vorige eeuw waren economisch zo succesvol dat de toenmalige minister van financiën Gerrit Zalm van gekkigheid niet meer wist wat te doen. Ook zonder directe regeringsver- antwoordelijkheid van D66 gaat het in het derde kabi- net zonder confessionelen beter dan verwacht.

De zogeheten juni-raming van het Centraal Planbu- reau, een voorspelling van de economische ontwikke- lingen op kortere termijn en jaarlijks het financiële ka- der waarbinnen het kabinet in de zomer de begroting voor het volgende jaar opstelt, leest als een getuigschrift voor een succesvol beleid sinds 2012.

Politieke samenwerking en onderlinge compromis- sen tussen twee ogenschijnlijk onverzoenlijke ideolo- gieën leggen kennelijk geen windeieren. De koop- kracht, het overheidstekort, de overheidsschuld, de werkgelegenheid; in vrijwel alle gevallen is de uiteinde- lijke score beter dan het planbureau in 2012 nog voor- spelde. En dat terwijl er in de tussentijd nog eens een bezuinigingspakket van bijna 16 miljard euro bovenop gegooid werd.

Met hulp van andere partijen, zeker, maar toch: een kabinet waar niemand een cent voor gaf en velen nog steeds niet geven, heeft meer bereikt dan zelfs de groot-

Het kabinet heeft meer bereikt dan zelfs de grootste optimist durfde te dromen

ste optimist durfde te dromen.

Het maakt echter niet of nauwelijks indruk. Werken aan oplossingen, niet blijven steken in het eigen gelijk, steun zoeken bij anderen en samenwerken staan dezer dagen in een kwaad daglicht. In het huidige maatschap- pelijke debat gaat het erom vast te houden aan het eigen gelijk tot in het oneindige, liefst gelardeerd met voor- beelden van de onheuse bejegening door die ander. Je wordt per slot niet voor niets bedreigd. In je identiteit, met je eeuwenoude tradities of met je prachtige, univer- sele waarden.

Onvrede laat zich momenteel niet afkopen met een degelijk financieel en economisch beleid. Electoraal suc- ces valt slechts te behalen met een nauw omschreven vijand: de import-Nederlanders die onze waarden op losse schroeven zetten of de benepen Nederlander die niet wil accepteren dat nieuwe groepen Nederlanders hun plaats opeisen. Op dergelijk antagonisme is het Ne- derlandse politieke stelsel eigenlijk niet ingericht. Dat stelsel is een product van het besef in verschillende maatschappelijke groepen een minderheid te zijn, die nooit de zeggenschap van een meerderheid zou krijgen. Samenwerking was uiteindelijk een maatschappelijke noodzaak en niet een bewijs van slappe knieën.

De verkiezingen van maart volgend jaar zijn ook voor de toekomst en de houdbaarheid van het op coalitievor- ming en compromis gerichte parlementaire stelsel van cruciaal belang. De wederzijdse verkettering van maat- schappelijke groepen leidt immers niet tot een alles- overheersende positie van wie dan ook. Opnieuw zal sa- menwerking noodzaak zijn en dus ligt het verwijt van verraad alvast voor het grijpen. Nieuwe onvrede en ver- dere vervreemding liggen op de loer, de cyclus kan weer van voren af aan beginnen.

Rutte en Samsom dienen gecompimenteerd te wor- den dat ze deze eindeloze herhaling hebben trachten te doorbreken. Maar daar gaat het al lang niet meer om.